
THE ROLE OF ACTIVE LISTENING IN PRIMARY EDUCATION AND TEACHING

Irena KitanovaFaculty of educational science, University Goce Delcev, Stip, Republic of Macedonia
irena.kitanova@ugd.edu.mk**Emilija Petrova Gjorgjeva**

Faculty of educational science, University Goce Delcev, Stip, Republic of Macedonia

Abstract: Active listening is especially important in teaching, when implementing the educational process, for achieving all the teaching goals that teachers set. Taking into account the complexity of the communication process, the most important thing is that teachers should enable students to listen actively, thus facilitating the process of learning and learning. Seemingly easy, but in practice the difficult role of teachers, because they are not always ready to actively listen to the students. This paper elaborates the problem of active listening in teaching, the teacher-student relationship, and alternatively when these two communication subjects change their roles to communicators and recipients. This means that this research should find ways to improve the process of active listening in both subjects, which would result in better realization of the educational process, by raising the level of understanding and learning.

Keywords: active listening, teaching, teaching, teachers, process.

УЛОГАТА НА АКТИВНОТО СЛУШАЊЕ ВО ОДДЕЛЕНСКА НАСТАВА И ПОУЧУВАЊЕТО**Ирена Китанова**Факултет за образовни науки, Универзитет “Гоце Делчев“ Штип,
irena.kitanova@ugd.edu.mk**Емилија Петрова Ѓорѓева**

Факултет за образовни науки, Универзитет “Гоце Делчев“ Штип

Резиме: Активното слушање е особено важно во наставата, при реализирање на воспитно-образовниот процес, за постигнување на сите наставни цели кои наставниците ги поставуваат. Имајќи ја предвид комплексноста на комуникацискиот процес, најважно е дека наставниците треба да ги оспособат учениците активно да слушаат, со што би им го олесниле процесот на учење и осознавање. Навидум лесна, но во праксата тешка улога на наставниците, бидејќи и тие не секогаш се подготвени активно да ги слушаат учениците. Овој труд го елаборира проблемот на активното слушање во наставата, на релацијата наставник - ученик и тоа наизменично, кога овие два комуникациски субјекта ги менуваат своите улоги на комуникатори и реципиенти. Тоа значи, дека со ова истражување треба да се изнајдат начини како да се подобри процесот на активно слушање кај двата субјекта, што би резултирало со поквалитетна реализација на воспитно-образовниот процес, односно со подигнување на степенот на разбирање и учење.

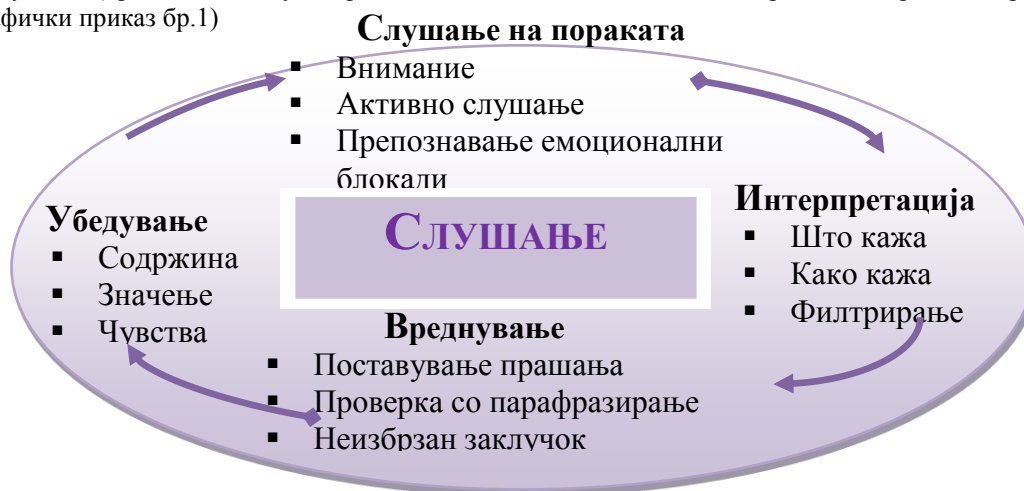
Клучни зборови: активно слушање, настава, поучување, наставници, процес.

За да зборуваме за активното слушање при реализацијата на наставата во училиштата, неопходно е да зборуваме за оспособеноста на наставникот, пред сè а потоа и на ученикот, за оваа многу важна комуникациска вештина, која директно влијае врз процесот на учење и поучување во наставата. Учењето претставува процес кој доведува до промени во менталното (внатрешното) или надворешното (моторното учење, вештини) и го поттикнува слушателот кој активно слуша, да предвидува, очекува, проверува, толкува, поврзува и да ги организира сите пораки (информации) кои ги прима во текот на реализацијата на наставата, на тој начин што создава асоцијации и нив ги приспособува кон своето постоечко знаење, кое опфаќа знаења, форми и разни други знаења. Учењето за активното слушање, е , исто така, вештина која треба да се научи и да се совладува. Кога велиме учење, мислиме на сите комуникациски субјекти во комуникативниот процес – и на наставниците и на учениците. Со секое учење се формираат „траги“ во мозокот на субјектите, кои остануваат како дел на искуство на личноста и можат да траат толку долго, колку што е намената за која се учи.

Бидејќи активното слушање е перманентен процес кој константно треба да се надградува, учењето за него е, исто така, перманентно, во текот на целото школување на учениците, но и во текот на работниот век на наставниците. За илустрација, можеме да го споредиме учењето на слушањето со учењето на читањето. И во едниот и во другиот процес се случува рецепција на „внес“ (input) на нови информации, а во тие процеси се вклучуваат помнењето, разбирањето и донесувањето заклучоци. Овие два процеси не се едноставни процеси на декодирање на пораките, односно информациите кои ги примаат, туку се многу активни процеси кои конструираат значења, заклучувања, предвидувања и создавања хипотези врз база на веќе познатото. Од тие причини, наставниците треба да ги запознаваат учениците со различните стратегии за учење, со што овој комплексен процес би им се олеснил и полесно би ја совладувале вештината на активно слушање.

Можеме да констатираме дека процесот на учење е условен од процесот на поучување на соговорникот (во зависност дали информациите – пораките ги пренесува наставник на ученик, или пак, ученик на ученик). За поучувањето, како процес на пренесување на знаења, битно е наставникот (или ученик на ученик) да има предвид што ученикот веќе знае и разбира, односно да биде способен да ги препознае когнитивните можности на ученикот, како и нивото на неговите предзнаења. Токму ова се причините што во наставната пракса овој процес нецелосно и непрофесионално се реализира, бидејќи бара многу систематска подготовка од наставникот, кој, врз основа на реалната проценка на когнитивните барања на новата наставна материја, ги организира сопствените активности со кои ќе ги постигне планираните цели. Доколку наставникот не ги познава потребите и желбите на учениците, не ги планира активностите според нивните когнитивни можности и нивните предзнаења, процесот на активното слушање, од учениците се доведува во прашање. Како и да е, досегашните искуства говорат дека оние наставници кои ги познаваат и веруваат во способностите на учениците за учење (независно на кое ниво се) и кои имаат чувство на одговорност за поттикнување на учениците за учење, имаат ученици кои постигнуваат подобри резултати. Аналогно на оваа констатација, доколку наставниците имаат јасна цел да ги оспособат учениците за активно слушање, ќе треба добро да се запознаат со нивните можности, добро да ги планираат активностите, да имаат доволно знаење за различните стратегии на поучување и учење, да имаат јасни и прецизни очекувања и, во тој случај, резултатот нема да изостане.

Кога наставникот е во улога на пренесувач на пораки (комуникатор) а ученикот во улога на слушател (реципиент), исправен е пред најтешката задача која треба да ја исполни. Пред сè треба да го мотивира ученикот за слушање (првиот принцип), односно да го поттикне ученикот да слуша со внимание. Тоа може да се постигне со правилен избор на активности и содржини, со внимателно вербално и невербално изразување (примена на глума, различни интонации на глас, интересен избор на содржини и сл.) – (Графички приказ бр.1)

Графички приказ бр.1: Фазите низ кои поминува процесот на активно слушање

За да се задоволи овој принцип, од наставниците се очекува прецизно планирање на наставните содржини, диференциран приод во наставата и комплетно организирање на наставниот час. Тоа подразбира долготрајна подготовка за час, што го отежнува имплементирањето на вториот принцип. Фокусирањето на

учениците за слушање, имајќи ја предвид различноста и бројката на учениците во едно одделение, претставува вистинска „уметност“ која треба да ја совлада наставникот. Со правилниот избор на содржини, или на она што сака да зборува, наставникот ја најавува целта на слушањето и ги информира учениците дека овој процес започнува. Притоа, постојано треба да ги повторува правилата и тоа сè до оној момент додека сите ученици не ги совладаат, а кои е потребно да се почитуваат, за учениците активно да слушаат.

Пример: *„Денес ќе ви објаснам (прочитам) многу интересна ситуација, во која....Ве замолувам да ја слушнете, а потоа да ми кажете што мислите за тоа...Би сакал/а да знам како вие го доживеавте...Додека зборувам/читам, ве молам да ми покажувате со изразот на лицето како го доживувате моментот...(зачуденост, тага, болка, радост и сл.)...Воедно гледајте ме в очи, за да можам и јас да „прочитам (невербалниот израз) како се чувствувате...“*

Ова е само еден пример со кој би можел да започне еден час, а кој претставува мотивација и подготовка за активно слушање. На тој начин, учениците континуирано се поучуваат во овој процес и постепено ќе ја совладуваат техниката за активно слушање.

Третиот принцип, кој се базира на охрабрувањето на наставникот за она што го зборува/чита, подразбира дека учениците треба да се оспособуваат постепено да ги искажуваат невербалните знаци, за да го охрабрат наставникот да продолжи понатаму, со цел тој да има увид дали тие го разбрале, дали се согласуваат или не со содржината и сл. И оваа вештина се совладува во континуитет, и постојано треба да се бара од учениците да одржуваат контакт со очите со наставникот, да применуваат гестикулации и мимики и сл. На тој начин, учениците постојано ќе учат и ќе го препознаваат невербалното изразување, но и ќе се менува односот меѓу соговорниците, во позитивна смисла. Наставникот мора да внимава на знаците кои во тој момент ги испраќа ученикот додека слуша (третиот принцип), што е показател за наставникот дали внимателно слуша и дали го разбира. Еден од важните предуслови за активно слушање (четвртиот принцип) претставува и внимателноста на наставникот при отстранувањето на какви било пречки кои би можеле да го дефокусираат вниманието на учениците. Пречки кои би можеле да го „одвлечат“ вниманието на учениците, главно би можеле да бидат: несоодветен изглед на наставникот (шарена облека, премногу шминка и сл), говорење или читање без внесување емоции (еднолично, монотонно говорење), несоодветно темпо на говорење/читање (пребрзо или пребавно) итн. Покрај овие евентуални пречки, кои се директно врзани за наставникот, постојат и пречки кои се врзани за училничкиот простор (пренатрупаност со мебел, растуреност и сл.) и за непосредната околина (шумови, музика и сл.).

Еден од најважните принципи на активното слушање (петтиот принцип) бара од комуникаторите/наставници да се идентификуваат со учениците, да имаат способност да гледаат од нивна перспектива“, затоа што само на тој начин можат да се разберат нивните потреби, можности и сл. Задоволувањето на овој принцип во училишната пракса е отежнато, бидејќи многу мал број на наставници можат (или сакаат) да се идентификуват со нивните ученици и токму од тие причини немаат доволно чувство за нивно разбирање. Причините за оваа состојба веројатно се наоѓаат во егото на наставниците или пак, во стравот од исмејување, што е поврзано со менталитетот и општествените норми кои ги поставува средината во која живеат.

Покрај идентификацијата со учениците, наставниците мора да имаат трпеливост (шестиот принцип) и кон трпеливост да ги оспособуваат учениците. Секој треба да има развиено способност да сослуша до крај, односно да не го прекинува соговорникот. За жал, во нашата наставна пракса не секогаш се почитува непрекинувањето на соговорникот, независно кој е во улога на комуникатор - пренесувач на пораката, а кој слушател. Прекинувањето на соговорникот додека зборува, најчесто означува непочитување на личноста. Наставникот мора да ги оспособи учениците за почитување на соговорникот, и тоа најдобро преку личен пример. За таа цел, треба да иницира интензивирање на активности преку кои улогите на слушатели, од наставникот и учениците би се менувале, при што би се вежбало внимателното слушање, без прекинување.

Многу често при процесот на активното слушање, наставниците со своите лични предрасуди (кои претходно ги создале) едноставно не ја пренесуваат содржината (седми принцип) на адекватен начин, а со тоа и имаат и негативно влијание на комуникацијата. Од тие причини, ослободувањето од лични предрасуди, наставникот ќе го стави во позиција на зголемена слобода, во фигуративна смисла. Ослободувањето од лични предрасуди (можат и да се признаат предрасудите пред учениците...и тие можат да развијат дискусија) резултира со попозитивно влијание врз учениците и со полесно восприемање и разбирање на пораката која се испратила.

Начинот на примената на говорот во еден комуникациски процес исто така директно влијае врз процесот на активното слушање, односно го фокусираат или дефокусираат слушателот од она што го слуша

(осмиот принцип). Правилната дикција, внимаване на динамиката и тонот на говорењето се елементи кои наставникот мора внимателно да ги употребува, доколку сака да го насочи вниманието на учениците кон она што треба да им го пренесе, односно кон она што тие го слушаат. Примената на првиот и осмиот принцип, во наставата при активното слушање бараат од наставникот вежба во говорење (доколку не е оспособен за тоа) и тој соодветната динамика и тон на говорење, ќе го задржи фокусот на учениците, со што ќе се постигне активното слушање.

Мора да се сфати, дека успешно, активно слушање тешко се постигнува, бидејќи и телото на учениците-слушатели покажува колкав труд е вложен (срцето побрзо чука, се забрзува дишењето и расте телесната температура. Се забележува дека овие промени, се слични на оние кои се предизвикани со физички вежби. Во активното слушање треба да се вложи многу енергија за да се разберат другите. Од тие причини, за да се поттикне активното слушање во наставниот процес, потребна е употребата на техники со кои би се помогнало да се совладува постепено оваа тешка комуникациска вештина. Една од тие техники е и поставувањето прашања, при што е добро во моментот додека се поставува прашањето, наставникот да се приближи до ученикот (на кого го поставува прашањето) и да ги употреби зборовите кои му се блиски (на пр. Твојот, Вашиот и сл.) со цел да се воспостави близина и доверлив однос. Доколку не се воспостави близина помеѓу соговорниците, едноставно не можеме да зборуваме за активно слушање, бидејќи „студениот однос на наставникот кон учениците,, (а тоа подразбира студен израз на лицето, просторна оддалеченост) ги демотивира учениците и ги оддалечува од наставниот процес, а со тоа и од активното слушање.

Исто така е добро да им се овозможи на учениците-слушатели да парафразираат одредени делови од слушаното, за да се добие повратна информација колку го разбрале она што го слушале. Воедно, треба да се истакне важноста на невербалниот говор, како еден од поважните фактори за активното слушање. Обезбедувањето активно слушање од учениците – како реципиенти во комуникативниот процес, кога наставникот е поставен во улога на комуникатор, можеме да го прикажеме и графички (Графички приказ бр.2), со кој се означени основните принципи на кои наставникот (како комуникатор) треба да внимава, доколку сака да постигне активно слушање од страна на учениците.

Графички приказ бр. 2: Елементи на кои наставникот треба да внимава доколку сака да постигне активно слушање од страна на учениците

Улогата на учениците како активни слушатели во училиница, подразбира активно да бидат вклучени во воспитно-образовниот процес, а со тоа се постигнува поефикасна и поефективна настава, што резултира со поквалитетно училиште и општествена заедница – пошироко.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Abell, P. & Samuels. J.M., Cranna M. (1994), *Mergers, motivation and directors' remuneration*, London School of Economics and Political Science, London.
- [2] Adižes, I. (2005), *Upravljanje promenama, moć uzajamnog poštovanja i poverenja u privatnom i porodičnom životu, poslu i društvu*; ASEE Books – Novi Sad.
- [3] Bakovljević, M. (1972), *Teorijske osnove programirane nastave*, Beograd, Duga.
- [4] Bašić, S. (2008), *Disciplina i autoritet*, Sveučilište u Zadru, Odjel za pedagogiju.
- [5] Bognar, B. (2006), *Akcijska istraživanja u školi*, *Odgojne znanosti*, 1(11), преземено од <http://coe.sdsu.edu/eet/articles/bloomrev/index.htm>
- [6] Brajša, P. (1993), *PEDAGOŠKA KOMUNIKOLOGIJA - Razgovor, problemi i konflikti u školama; Zagreb, Školske novine*.
- [7] Brajša, P. (2000), *Umjeće razgovora*, C.A.S.H, Pula.
- [8] Bratanić, M. (1990), *Mikropedagogija Interakcisko-komunikaciski aspekt odgoja*, Školska knjiga, Zagreb.
- [9] Bratanić, M. (2002), *Paradoks odgoj*, Zagreb, Hrvatska sveučilišna naknada.
- [10] Buford, J. A. Jr. (1993), *Be your own boss*. *Journal of Extension*, 31 (1).
- [11] Čanak, N. (2003), *Biti, raditi, imati*, Novi Sad, TOK – Pokret evropskih-Inicijativa.
- [12] Carron, A. (1984), *Motivation: Implications for coaching*, London, Ont: Sports Dynamics
- [13] Carter, K. & Presnell, M. (1994), *Interpretive Approaches to Interpersonal Communication*, SUNY PRESS.